

Dr hab. Marzenna Ciechańska, prof. ASP
Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki
ASP w Warszawie
Wybrzeże Kościuszkowskie 37
00-590 Warszawa

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Kwiatkowskiej
Problematyka konserwatorska negatywów fotograficznych na podłożu szklanym
wykonanych w technice srebrowo-żelatynowej
na przykładzie kolekcji negatywów rodziny Brandysów
wykonanej pod kierunkiem dr hab. Zofii Kaszowskiej
oraz promotora pomocniczego dr Ryszarda Antoniego Wójcika

Pani Magdalena Kwiatkowska uzyskała tytuł magistra sztuki w specjalności konserwacja i restauracja malarstwa w 2011 roku. Pracę magisterską zrealizowała pod kier. dr hab. Grażyny Schulze - Głazik. W trakcie studiów ukończyła kurs konserwacji fotografii w Pracowni Konserwacji Archiwalnych Materiałów Fotograficznych WKiRDS ASP w Krakowie. Jak wynika z przedstawionego wykazu prac konserwatorskich dorobek konserwatorski Pani Kwiatkowskiej jest znaczny jak na 6 lat, które upłynęło od ukończenia przez Nią studiów. Uczestniczyła w pracach konserwatorskich jako członek zespołu kierowanego przez dr hab. Grażynę Schulze - Głazik, jak również realizuje samodzielnie prace konserwatorskie i badawcze. Przeprowadziła konserwację negatywów pod kier. dr Ryszarda Antoniego Wójcika. Jest autorką pięciu publikacji naukowych oraz trzech wystąpień na konferencjach naukowych. Od 2012 roku jest studentką studiów doktoranckich na ASP w Krakowie. W roku akademickim 2013/2014 Rektor ASP w Krakowie przyznał jej stypendium dla najlepszych doktorantów.

Przedstawiona do recenzji dysertacja porusza problem konserwacji i restauracji negatywów fotograficznych wykonanych w technice srebrowo-żelatynowej na podłożu szklanym. *Case study* dysertacji to konserwacja–restauracja kolekcji 45 negatywów przedstawiającej członków rodziny Brandysów zamieszkałych we dworze w Wielkich Drogach. Kolekcję przekazano Pracowni Konserwacji Archiwalnych Materiałów Fotograficznych (PKAMF) ASP w Krakowie w 2007 roku. Przeprowadzone badania, analizy,

prace konserwatorskie tej kolekcji miały być, jak pisze we wstępie Autorka, podstawą do wypracowania schematu metodycznego dla postępowania konserwatorskiego dla tego typu zabytków. Szeroko rozumiana problematyka konserwatorska (tzn. obejmująca rozpoznanie zabytków pod kątem historyczno-stylistycznym, technologicznym, przyczyn zniszczeń oraz badania materiałoznawcze i metodykę konserwatorską) zabytków fotograficznych w tym negatywów jest przedmiotem badań naukowych i konserwatorskich w Polsce dopiero od kilkunastu lat. Dlatego też prace naukowe poszerzające wiedzę w tym zakresie są bardzo cenne.

Recenzowana praca licząca 243 strony wydruku komputerowego składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów zasadniczych podzielonych na podrozdziały, podsumowania, dwóch aneksów, wykazu bibliografii i odpowiednich spisów. Zawiera 56 ilustracji, 18 wykresów i 24 tabele. Do pracy dołączona jest płyta CD z dokumentacją fotograficzną negatywów przed i po konserwacji. Bibliografia zawiera 103 pozycje i wymienia 4 tytuły czasopism, ale bez podania ich numerów i dat.

Układ pracy jest spójny, logiczny, czytelny zbliżony do układu dokumentacji konserwatorskiej (co nie jest zarzutem). We wstępie Autorka określa cel, założenia i zawartość pracy. Celem pracy jak podaje było usystematyzowanie, uzupełnienie i poszerzenie dotychczasowej wiedzy na temat badania, dokumentacji i konserwacji negatywów fotograficznych na podłożu szklanym wykonanych w technice srebrowo-żelatynowej, a efektem wypracowanie schematu postępowania konserwatorskiego przy tego typu obiektach.

W rozdziale nr 1 zatytułowanym *Prezentacja przedmiotu badań i konserwacji* Autorka rzetelnie opisuje kolekcję pod względem historycznym. Przedstawia proces prowadzący do identyfikacji przedstawiń i osób portretowanych, określenia czasu powstania negatywów oraz postawienia hipotezy kto jest ich autorem. Rozdział jest interesująco napisany, można rzec, że nawet emocjonalnie, co może nie jest cenione w pracy naukowej, ale artystycznej tak, a przecież konserwacja łączy te dwa aspekty. Efektem pracy badawczej Autorki jest odnalezienie kolejnych negatywów związanych z rodziną Brandysów. Autorka zamieszcza również opis poszczególnych negatywów. Szkoda że przedstawiony krótki opis kompozycji nie wzbogacono o interpretację stylistyczną przedstawiń i na tej podstawie nie scharakteryzowano warsztatu artystycznego Łukasza Dobrzańskiego, który wg hipotezy Autorki jest autorem negatywów. Na poparcie tejsz tezy gromadzi dużo przekonujących argumentów. Przybliża też życiorys fotografa.

Rozdział 2 . pt. *Rozpoznanie budowy i techniki negatywów z kolekcji PKAMF ASP* w pierwszej części wyczerpująco przedstawia technologię wykonywania negatywów w technice srebrowo-żelatynowej na podstawie źródeł i w ujęciu historycznym w oparciu o literaturę w tym poradniki i podręczniki z okresu końca XIX wieku i początku XX. W części drugiej zawiera wyniki szeregu badań identyfikacyjnych przedmiotowej kolekcji i jej opis technologiczny wykonany na podstawie zgromadzonej wiedzy bezpośredniej uzyskanej z opisanych badań oraz pośredniej ze źródeł literaturowych. Potwierdzono, że negatywy wykonano zgodnie z technologią stosowaną na przełomie wieków. Jak Autorka stwierdza nie udało się rozpracować całkowicie technologii i odpowiedzieć m.in. na pytania, czy stosowane płyty były uczulane optycznie czy też nie, czy stosowano warstwę przeciw odbłaskową i czym spowodowana jest obecność rtęci w składzie warstwy obrazowej. Przeprowadzone badania wpłynęły też na wybór metod konserwatorskich.

Rozdział 3. pt. *Analiza stanu zachowania negatywów z kolekcji PKAMF ASP*, zawiera szczegółowy opis i analizę zniszczeń kolekcji przeprowadzone w oparciu o zgromadzoną wiedzę na temat przyczyn i rodzajów zniszczeń. Pierwsza część rozdziału systematyzuje przyczyny zniszczeń i ich skutki występujące w negatywach szklanych wykonanych w technice srebrowo-żelatynowej, druga część odnosi się do badanej kolekcji. W części drugiej Autorka przedstawia opracowany przez siebie schemat, który wykorzystywała do opisu poszczególnych negatywów. W rozdziale zamieszcza opis i statystykę zniszczeń poszczególnych warstw technologicznych. Przeprowadzone analizy pozwoliły stwierdzić, że zastosowane płyty były dobrej jakości, a ich obróbka właściwa, a przyczyną zniszczeń był sposób przechowywania, użytkowania i koleje losu negatywów. Rozdział ten zawiera także relację z szeroko zakrojonych badań mikrobiologicznych kolekcji, w których do identyfikacji mikroorganizmów wykorzystano badania DNA. Przeprowadzono również badania na próbkach modelowych wpływu wybranych zidentyfikowanych na negatywach grzybów na werniksy i żelatynę. Wydaje się, że w tym bardzo dobrym rozdziale definicja encyklopedyczna słowa *mikrobiologia* powinna, jeżeli w ogóle, znaleźć się raczej w przypisie a nie rozpoczynać rozdział o badaniach mikrobiologicznych.

W rozdziale 4. zatytułowanym *Propozycja fotograficznej dokumentacji konserwatorskiej negatywów na podłożu szklanym* zaproponowano kompleksową formę dokumentacji negatywów na podłożu szklanym, która wg Autorki najlepiej spełnia swoje zadanie.

Rozdział 5. Zatytułowany *Propozycja zabiegów konserwatorskich dla negatywów z kolekcji PKAMF ASP (12 stron)* składa się z podrozdziałów przedstawiających określone zabiegi

konserwatorskie, które przeprowadzono w ramach konserwacji przedmiotowej kolekcji negatywów. Jest to objętościowo najkrótszy z rozdziałów.

Rozdział 6. pt. *Zalecenia konserwatorskie odnośnie przechowywania negatywów srebrowo-żelatynowych na podłożu szklanym* to kompilacja zaleceń profilaktyki konserwatorskiej zebrana z różnych źródeł literaturowych uzupełniona danymi i wnioskami z ankiety na temat sposobu przechowywania negatywów w kolekcjach polskich, rozesłanej przez Autorkę do 534 instytucji w Polsce, które przechowują negatywy szklane w technice srebrowo-żelatynowej. Udzielono 36 pełnych odpowiedzi, których opracowanie umieszczono w Aneksie nr 2.

Pracę uzupełnia płyta CD z dokumentacją fotograficzną negatywów, która zawiera: rejestrację cyfrową awersu i rewersu w świetle odbitym przed konserwacją (88 plików), rejestrację cyfrową negatywów w świetle przechodzącym (44 pliki), rejestrację cyfrową awersu i rewersu w świetle UV (88 plików), skany odbitek stykowych przed konserwacją (44 plików), skany odbitek stykowych po konserwacji (48 plików).

Budowa pracy jest zasadniczo prawidłowa, ale brak jest niestety rozdziału poświęconego stanowi badań nad konserwacją szklanych negatywów. Realizacja poszczególnych części jest nierównomierna, bardzo dobrze opracowane rozdziały nr 1-4 w przeciwieństwie do rozdziału nr 5, który jest najsłabszą częścią pracy. W rozdziale tym brak części poświęconej stanowi badań, brak jest odniesienia do zrealizowanych prac (nie przywołano żadnej dokumentacji konserwatorskiej poza pracami dr Wójcika) oraz szerszych odniesień do literatury, a co za tym idzie dyskusji rozwiązań i uzasadnienia wybranych metod w świetle dotychczasowych realizacji konserwatorskich. Nie przedstawiono w tym rozdziale szerszej literatury tematu, Autorka przywołuje jedynie dwie pozycje dotyczące konserwacji negatywów szklanych. Dziwi brak przywołania artykułu Dzik-Kruszelnickiej i Supruniuk pt. „*Ze szkłem trzeba obyczajnie...*”, Konserwacja szklanych negatywów ze zbiorów Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie” publikowanego w 2014 roku w 16 numerze *Notesu Konserwatorskiego*, czy pozycji wydanej w 2007 roku przez George Eastman House autorstwa Whitman, Chen i Osterman pt. *The history and conservation of glass supported photographs*. Doktorantka pominęła w bibliografii całkowicie dokumentację prac konserwatorskich zrealizowanych w Polsce, a na konferencji *Czarno-biały obraz świata. Problemy ochrony i konserwacji dawnych fotografii* (październik 2016, UMK Toruń), którą przywołuje w pracy i w której uczestniczyła, miała okazję także usłyszeć o zrealizowanych w ostatnich latach projektach konserwatorskich negatywów szklanych. Nie przytoczono i nie przedyskutowano szerzej założeń konserwatorskich, a praca przecież odnosi się do konserwacji konkretnego

zabytku. Założenia znajdują się w przedstawionej dokumentacji konserwatorskiej, szkoda, że Doktorantka nie zamieściła ich w pracy. W rozdziale omówiono tylko zabiegi przeprowadzone w ramach konserwacji kolekcji, dlatego trudno powiedzieć, że Autorka zrealizowała cel postawiony pracy jakim było usystematyzowanie wiedzy na temat konserwacji negatywów szklanych w technice srebrowo-żelatynowej, można mówić jedynie o poszerzeniu wiedzy na temat metod konserwacji tego typu zabytków.

W rozdziale nr 6 zamieszczono wyniki kilku pomiarów pH, nie wyjaśniono celu i zasadności tych pomiarów, ani co z nich wynika. Brak informacji jakie opakowania zostały wybrane do przechowywania negatywów po konserwacji i jakie stworzono im warunki. To jest w załączonej dokumentacji konserwatorskiej, ale szkoda, że w podsumowaniu rozdziału nr 6, którego celem było chyba także sprawdzenie jakie będą najlepsze warunki do przechowywania kolekcji nie opisano sposobu zabezpieczenia konserwowanej kolekcji

W bibliografii nie zamieszczono norm do których odwołuje się Autorka w tekście, brak też konkretnych numerów czasopism, z których Autorka skorzystała..

Konkluzja

Mimo wskazanych wyżej słabości i braków należy uznać, że jest to praca bardzo wartościowa, wzbogacająca i pogłębiająca zasadniczo wiedzę na temat przedstawianej kolekcji negatywów oraz na temat fotografa Juliusza Dobrzańskiego, historii fotografii polskiej, techniki i technologii oraz przyczyn i skutków zniszczeń srebrowo-żelatynowych negatywów szklanych, metod dokumentacji fotograficznej negatywów i wybranych zabiegów konserwatorskich. Cel podjęcia pracy był całkowicie uzasadniony. Autorka zrealizowała szereg nowatorskich interdyscyplinarnych badań i przeprowadziła konserwację kolekcji składającej się z 45 obiektów zabytkowych. **Dlatego też uważam, że spełnia ona wymogi stawiane dysertacjom doktorskim w dziedzinie sztuk plastycznych w dyscyplinie konserwacji i restauracji dzieł sztuki i stawiam wniosek o dopuszczenie pracy mgr Magdaleny Kwiatkowskiej do publicznej obrony.**

